

Το ένδυμα στην Αρχαία Ελλάδα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	2
ΠΡΩΤΕΣ ΥΛΕΣ	2
ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΜΑΛΛΙΟΥ - ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΥΦΑΣΜΑΤΟΣ	3
ΠΕΠΛΟΣ	3
ΧΙΤΩΝ	3
ΙΜΑΤΙΟ	4
ΧΙΤΩΝΙΣΚΟΣ	4
ΧΛΑΜΥΔΑ	4
ΕΞΩΜΙΣ	4
ΠΩΣ ΝΤΥΝΟΝΤΑΝ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ	4
ΕΞΑΡΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑΣ	4

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τον τρόπο που ντύνονταν οι αρχαίοι Έλληνες καθόρισε το γεγονός ότι ο αργαλειός, στον οποίο ύφαιναν τα ρούχα τους παράγει ένα ορθογώνιο πανί. Το ύφασμα αυτό τυλίγονταν συνήθως γύρω από το σώμα, χωρίς να του δώσουν προηγουμένως οποιοδήποτε σχήμα και το συγκρατούσαν στη θέση του χρησιμοποιώντας περόνες (είδος καρφίτσας), πόρπες (είδος παραμάνας), κουμπιά και ζώνες. Μ' αυτόν τον τρόπο το ίδιο κομμάτι ύφασμα μπορούσε να δημιουργήσει διάφορους τύπους ενδυμάτων.

Οι πηγές από τις οποίες αντλούμε τις πληροφορίες μας για τους διάφορους τύπους ενδυμασίας, είτε είναι φιλολογικές, τα κείμενα δηλαδή των αρχαίων συγγραφέων, είτε αρχαιολογικές, τα ίδια δηλαδή τα έργα, τα αγάλματα, οι παραστάσεις πάνω στα αγγεία κλπ.

Στις πινακίδες μάλιστα τις Γραμμικής Α καταγράφονται ζώα και υφάσματα που δηλώνονται με ιδεογράμματα. Οι ονομασίες των διαφόρων τύπων ενδυμασίας που αναφέρονται στο κείμενο είναι εκείνες οι οποίες συνήθως αναφέρονται στα κείμενα των αρχαίων συγγραφέων, όπως πέπλος, χιτών, ιμάτιο κ. ά.

Πολλές φορές όμως οι συγγραφείς χρησιμοποιούν για τον ίδιο τύπο ενδυμασίας διαφορετικές ονομασίες. Αυτό οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι, όπως αναφέρεται και παραπάνω, το ίδιο κομμάτι ύφασμα δημιουργεί περισσότερους τύπους ενδύματος.

Υπεύθυνες για την προετοιμασία του ρούχου ήταν οι γυναίκες. Κάθε νοικοκυριό προσπαθούσε να είναι αυτόαρκες ως προς την παραγωγή του υφάσματος και την κατασκευή των ρούχων. Οι πλούσιες οικογένειες συνήθως έτρεφαν οι ίδιες τα πρόβατα από τα οποία έπαιρναν το μαλλί. Η Αττική ήταν μάλιστα φημισμένη για το καλής ποιότητας μαλλί που έδιναν τα πρόβατά της. Παράλληλα στην Αγορά μπορούσε να αγοράσει κανείς τόσο τις πρώτες ύλες, όσο και έτοιμα ενδύματα.

ΠΡΩΤΕΣ ΥΛΕΣ

Τα ρούχα στην αρχαία Ελλάδα ήταν συνήθως μάλλινα. Εκτός από την Αττική και η Μίλητος ήταν φημισμένη για το μαλλί των προβάτων της. Τα λινά ρούχα ήταν πιο σπάνια, μια και το λινάρι ήταν ακριβότερο υλικό. Τα ρούχα που κατασκευάζονταν από λινάρι ήταν λεπτότερης υφής και συχνά τα άφηναν άβαφα. Για τη χρήση του μεταξιού ως πρώτης ύλης για την παραγωγή νήματος η πρώτη μαρτυρία προέρχεται από τα Ελληνιστικά χρόνια και γι' αυτό δεν γνωρίζουμε αν η χρήση του ήταν γνωστή στην Αθήνα των κλασικών χρόνων. Το βαμβάκι παρ' όλο που θα πρέπει να φύτευε, όπως και σήμερα, σε διάφορα σημεία της Ελλάδας δεν το χρησιμοποιούσαν. Στην Ελλάδα έγινε γνωστό κυρίως μετά την εκστρατεία του Μ. Αλεξάνδρου. Οι στρατιώτες του Αλέξανδρου γέμιζαν τις σέλες των αλόγων με βαμβάκι για να είναι πιο μαλακές. Κυρίως οι Ρωμαίοι χρησιμοποιούσαν το βαμβάκι για να φτιάχνουν πανιά για τα καράβια τους ή τέντες (σκίαστρα) για τα υπαίθρια θέατρα. Ο Ηρόδοτος (III, 106) περιγράφει πως στις Ινδίες το «μαλλί» - εννοώντας το βαμβάκι - φυτρώνει στα δέντρα.

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΜΑΛΛΙΟΥ - ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΥΦΑΣΜΑΤΟΣ

Από όλες τις πρώτες ύλες που ήταν γνωστές στην αρχαία Ελλάδα, το μαλλί ήταν αυτό που χρησιμοποιούσαν πιο συχνά. Από τη στιγμή που κούρευαν το πρόβατο και έπαιρναν το μαλλί ως τη στιγμή που άρχιζαν να υφαίνουν στον αργαλειό η επεξεργασία ακολουθούσε τα εξής στάδια: το μαλλί έπρεπε να καθαριστεί και να πλυθεί πολύ καλά, ώστε να φύγουν οι ακαθαρσίες. Στη συνέχεια το άφηναν να στεγνώσει στον ήλιο και κατόπιν το έβαφαν χρησιμοποιώντας χρωστικές ουσίες φυτικές και ορυκτές. Στην αρχαία Ελλάδα έβαφαν το μαλλί πριν το μετατρέψουν σε νήμα. Υπήρχε μεγάλη ποικιλία χρωμάτων και αποχρώσεων.

Χρησιμοποιούσαν κυρίως το πορφυρό, το γαλάζιο, το κίτρινο, το μαύρο. Αυστηρά καθορισμένο χρώμα είχαν ορισμένα ενδύματα για θρησκευτικούς λόγους: ο νυφικός πέπλος, όπως και ο πέπλος των μικρών κοριτσιών, των «άρκτων», που αφιέρωναν στη Βραυρωνία Αρτέμιδα ήταν κίτρινος.

Τα μάλλινα ενδύματα είχαν ενιαίο χρώμα. Πολλές φορές η παρυφή ήταν διακοσμημένη. Σπάνια βλέπουμε ενδύματα διακοσμημένα με γεωμετρικά θέματα και ακόμα σπανιότερα με παραστάσεις. Οι διακοσμήσεις δεν ήταν ποτέ κεντημένες, αλλά υφασμένες. Το κέντημα «βαραίνει» το ύφασμα και δεν το αφήνει να πέσει απαλά και να σχηματίσει όμορφες πτυχές. Οι αρχαίες Ελληνίδες κεντούσαν μόνο τους κεφαλόδεσμούς και τις ζώνες τους.

Αφού ολοκληρώνόταν η διαδικασία του βαψίματος έξιαιναν το μαλλί για να «αφρατέψει» σχηματίζοντας μπάλες μαλλιού, τις «τουλούπες» που τοποθετούσαν σε ειδικά αγγεία, τους κάλαθους. Ακολουθούσε το γνέσιμο με τη ρόκα και το αδράχτι, στην άκρη του οποίου υπήρχε το σφοντύλι που συνήθως ήταν κατασκευασμένο από πηλό.

Το νήμα λοιπόν σε κουβάρια ήταν έτοιμο για την ύφανση στον αργαλειό. Στην αρχαία Ελλάδα, όπως βλέπουμε στις απεικονίσεις των αγγείων, χρησιμοποιούσαν τον όρθιο αργαλειό. Βαρίδια από πηλό και άλλα υλικά, οι «αγνύθες», χρησίμευαν για να κρατούν τεντωμένο το στημόνι του αργαλειού.

Στην αρχαία Ελλάδα, υπήρχαν ενδύματα που φορούσαν μόνο οι άνδρες και ενδύματα που φορούσαν μόνο οι γυναίκες. Ορισμένα, όμως, ήταν κοινά και για τους δύο.

ΠΕΠΛΟΣ

Ένδυμα από μάλλινο συνήθως ύφασμα που φορούσαν οι γυναίκες. Πριν τυλίξουν το ύφασμα γύρω από το σώμα τους, το αναδίπλωναν στο πάνω μέρος σχηματίζοντας το απόπτυγμα. Το ρούχο στερεωνόταν στους ώμους με πόρπες ή περόνες. Στη μέση άλλοτε φορούσαν ζώνη και άλλοτε όχι. Οι πτυχές που δημιουργούνται πάνω από τη μέση, από το ζώσιμο του ρούχου, ονομάζονται κόλπος. Ο Δωρικός πέπλος φοριόταν χωρίς ζώνη και ήταν ανοιχτός στο πλάι, «φαινομηρίς».

ΧΙΤΩΝ

Ένδυμα από λεπτό ύφασμα, λινό ή μάλλινο, που φορούσαν άνδρες και γυναίκες κατάσαρκα. Ήταν ραμμένος στο ένα πλάι και γι' αυτό τον φορούσαν από το κεφάλι και τον συγκρατούσαν στους ώμους με κουμπιά ή πόρπες ώστε να σχηματίζονται μακριά ή κοντά manίκια – χειριδωτός και αχειριδωτός. Ο χιτών ήταν κοντός ή μακρύς (ποδήρης) και συνήθως φορούσαν ζώνη.

ΙΜΑΤΙΟ

Ένδυμα από χοντρό, μάλλινο συνήθως ύφασμα. Οι γυναίκες το φορούσαν πάνω από το χιτώνα ως πανωφόρι, ενώ οι άντρες είτε πάνω από το χιτώνα είτε κατάσαρκα.

Για το Ιωνικό Ιμάτιο που βλέπουμε να φορούν οι Κόρες της Ακρόπολης έχουν γίνει πολλές συζητήσεις, όσον αφορά την ακριβή μορφή του, χωρίς όμως τα συμπεράσματα να έχουν γίνει αποδεκτά από όλους. Πρόκειται για ένα στενό ορθογώνιο ύφασμα που τυλίγεται κατά μήκος του πάνω μέρος του κορμού, περνάει κάτω από το αριστερό χέρι σχηματίζοντας μια αναδίπλωση και στερεώνεται πάνω στο δεξιό ώμο με πόρπες ή κουμπιά.

Υπήρχαν πολλοί τρόποι να φορέσει μια γυναίκα το ιμάτιο. Συχνά κάλυπταν και το κεφάλι τους με αυτό. Οι άντρες φορούσαν και αυτοί με διάφορους τρόπους το ιμάτιο, τις πιο πολλές φορές όμως κατάσαρκα. Στις παραστάσεις των μελανόμορφων αγγείων βλέπουμε συχνά άντρες να φορούν το ιμάτιο πάνω από το χιτώνα τυλιγμένο γύρω από τους ώμους και να πέφτει το ίδιο και από τις δύο πλευρές. Σε άλλες παραστάσεις φορούν το ιμάτιο επί τα «δεξιά», το ύφασμα περνάει κάτω από το δεξιό ώμο και καλύπτει τον αριστερό. Άλλοτε πάλι είναι καλυμμένοι με το ιμάτιο από το κεφάλι ως τα πόδια.

ΧΙΤΩΝΙΣΚΟΣ

Κοντός χιτών που φορούσαν συνήθως οι στρατιώτες κάτω από την πανοπλία τους. Με χιτωνίσκο απεικονίζονται συχνά η Άρτεμις και οι Αμαζόνες.

ΧΛΑΜΥΔΑ

Κοντό ιμάτιο στερεωμένο στον ένα ώμο με πόρπη. Την χλαμύδα φορούσαν κυρίως οι έφηβοι, οι ιππείς, οι αγγελιοφόροι και γενικά όσοι χρειάζονται ελευθερία κινήσεων.

ΕΞΩΜΙΣ

Είδος κοντού χιτώνα που αφήνει το δεξιό ώμο ελεύθερο. Την εξωμίδα φορούσαν όσοι χρειάζονταν ελευθερία κινήσεων, όπως αναβάτες, τεχνίτες κ.ά.

ΠΩΣ ΝΤΥΝΟΝΤΑΝ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

Τα παιδιά στην αρχαία Ελλάδα φορούσαν τους ίδιους τύπους ενδυμάτων με τους ενήλικες, χιτώνες, χλαμύδες, εξωμίδες, το μήκος τους όμως δεν ξεπερνούσε τα γόνατα ώστε να έχουν ελευθερία κινήσεων.

ΕΞΑΡΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑΣ

Η αρχαία Ελληνίδα, εκτός από τη δούλη ή τη γυναίκα που πενθούσε, είχε μακριά μαλλιά που τα μάζευε και τα συγκρατούσε με ταινίες ή στεφάνες, ή με το σάκκο και τον κεκρύφαλο, είδη κεφαλόδεσμου.

Οι άντρες μέχρι τα μέσα περίπου του 5ου αιώνα π. Χ. είχαν και αυτοί μακριά μαλλιά. Μετά όμως τη λήξη των Περσικών Πολέμων στα αγγεία και στα αγάλματα απεικονίζονται με κοντά μαλλιά, εκτός από τους θεούς και τους ήρωες.

Η αμφίεση των αρχαίων Ελλήνων συμπληρωνόταν και με άλλα εξαρτήματα, όπως τα υποδήματα (πέδιλα, εμβάδες, ενδρομίδες, αρβύλαι κ. ά.), τα καπέλα (πίλοι, πέτασοι, σκιάδια) και φυσικά τα κοσμήματα (ενώτια, βραχιόλια, περιδέραια, δακτυλίδια).

